

Spoštovane notarke in notarji!

Naslednice in nasledniki rimskega Tabela, severnoitalijanskega sodnika in notarja (iudex et notarius), s kraljevo močjo postavljenega, kreiranega in posvečenega notarja, tabellia in sodnika.

Četrto stoletje.

Četrto stoletje je mimo, ko je po polstoletni abstinenci, ponovno začela delovati javna služba in notarji opravljati svojo osebno poklicno dejavnost, kot zaupanja vredne osebe (vertrautes person, persona credibilia).

Zgodovina notariata je bogata. Notarja prvič zasledimo v Rimu kot predstojnika posebnega urada za overitve – 3. st. Tabela, v 6. stoletju je cesar Justinijan reguliral poklic, in zapovedal, da je pogodba, ki jo je zapisal notar veljavna in izvršljiva in si nobena stran, potem, ko je notar opravil svoje delo ob soglasju strank, ne more premisliti, ne da bi bila zato sankcionirana (tisti, ki ni hotel izpolniti pogodbe – kupec je izgubil aro, prodajalec je bil prisiljen povrniti dvojno). Langobardski "scriba publicus" in Frankovski "notarius", kot dediča Justinijanove kodifikacije, v srednjem veku združena v eni osebi s pristojnostjo sodnika in notarja (iudex et notarius) postaneta predhodnika notarja latinske tradicije. Notar Marx Homan, čigar listino o imenovanju, hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana v Škofji Loki, je bil, 27. februarja 1644, kot visoko moralna, zaupanja vredna oseba, postavljen, ustvarjen, narejen in posvečen (zu einem Notarium tabellionem vnd Richter Setzen, Creiren, machen, Ordiniren), z licenco, zato da se ne bi pozabila volja strank, izgubile oporoke, ... in s tem prejel vse tiste svoboščine, služnosti, imunitete, časti in pravice, ki jih prejemajo kraljevi notarji. V ta namen je simbolno, od Baltazarja Nolana, palatinskega grofa in pooblaščenca cesarja Leopolda I., prejel pisarniško orodje, papir in notarski signet.

Notarski poklic ni bil nikoli nekaj samoumevnega, vedno je kdo nasprotoval, vedno ga je nekdo želel ukiniti ali si ga podrediti. Vladarji so v notarju prepoznavali tisto verodostojno osebo, ki je kot alter ego njihove osebe, bil v dodeljenih mu zadevah, avtoriteta. Cesar Justinijan je avtoriteto notarja zaščitil s sankcijo, enako so to storili papeži in cesarji svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti, od cesarja Maksimilijana, in nazadnje 1871 z notarskim redom Avstroogrski cesar Franc Jožef.

Iudex et notarius je poklic, ki ga je v 10. stoletju sodnik pooblastil za sestavljanje posamezne pogodbe, v 11. st. je bilo generalno pooblastilo z močjo javne vere (fides publica). Nastal je notar, ki je bil od sodišča neodvisen, njegova listina je imela avtoriteto sodišča. Iudex – sodnik, o njegovi pravnomočni sodbi se ni nihče vnaprej dogovarjal, enako o notarjevi javni listini, samo slovenski pravni red v 4. členu Zakona o notariatu predvideva predhodno soglasje strank. Klavzula je podobna tisti, ki je bila v Notarskem redu iz leta 1850 in za katero pravi Neschwara, eden najboljših poznavalcev Notariata v Srednji Evropi, da je notar bil na istem nivoju kakor zakotni pisar, saj javna listina ni bila opremljena z absolutnim izvršilnim naslovom.

Zaradi tega bi po četrstoletnem delovanju bilo treba določene klavzule preveriti in nedoslednosti iz zakona odstraniti.

Četrstoletna tradicija notariata v Sloveniji je pokazala svojo upravičenost. Mnogim se zdi, da bi ga bilo, sedaj, v času umetne inteligence potrebno odpraviti ali da bi notariat v njej dobil v UI ekvivalent. Zgodovinska izkušnja in ljudje, ki vedo, kaj umetna inteligenca predstavlja, pa ne delijo tega mnenja. Mazzola in Hofmann, dva ugledna strokovnjaka s področja umetne inteligence (Univerza v Minesoti ZDA in Tehnična visoka šola v Aschaffenburgu, ZRN), sta mnenja, da z vidika znanstvenega in tehničnega napredka lahko umetna inteligenca služi dvigu življenjske kakovosti, ne soglašata pa z nesmiselno avtomatizacijo, ki bi izključevala opravilno sposobnost človeka in ne omogočala odločevalske avtonomije.

Živimo v družbenem mega ustroju, podrženi smo različnim sistemom, in to skozi vso zgodovino in algoritmi so obstajali odkar se človek zaveda, od gradnje piramid naprej. Razlika je le-ta, da zgodovinski algoritmi niso bili totalitarni in bi omejevali opravilno sposobnost človeka. Znotraj notarske tradicije spremljamo algoritme, eden od njih je zagotovo notarski praktik, navodilo za umetnost notariata. Ko je Ulrich Klenegker 1469 sestavil svoj praktik, imenovan Rottenmanner Formelbuch, ali ko je Adam Volck sestavil svoj Informatio Notariorum 1647, ali ko je Magister Artium Andrej Naber prevedel Ars Notarii, je to bila umetna inteligenca, saj je obsegala določeno število informacij, bili so normativno določen "stroj", ki pa posameznika ni mogel zamenjati, še posebej notarja. Glede na pavšalno razmišljanje tistih, ki favorizirajo pravni tehnicizem, bi ob navedenih pravnozgodovinskih dokumentih, ki jih je v Evropski notarski tradiciji, glede na moje vedenje, vsaj še ducat, vsak zakotni pisar enakovreden notarju. Ne bo šlo. Kakor umetna inteligenca, ki bo imela na voljo vse znanje, tradicijo in formo notarskega poslovanja, ki bo imela za rabo informacij razvite algoritme, ki bodo imeli možnost učenja, pa kljub temu ne bo mogla odločati z avtoriteto, še vedno bo na nivoju zakotnega pisaštva.

Kaj umanjka umetni inteligenci, umanjka ji semiotika – sposobnost proučevati življenje znakov v družbenem življenju. Imperium computarum je nemogoč še zaradi razsežnosti: Summum ius summa iniuria – iz Ciceronove dobe. Najvišje, to je do skrajnosti pripeljano pravo, je največja krivica. Kakor pravi prof. Kranjc, izraz summum ius pomeni dlakocepsko in formalistično razlago, s pomočjo katere je bilo mogoče utemeljiti vsebinsko krivično ali nepošteno rešitev in to kljub temu, da je bila ta formalno skladna s pravom, hkrati pa je pomenila njegovo zanikanje in zlorabo. Pogosto slišimo, tako prof. Kranjc, da pravo ni eksaktna veda in da so pravniki predvsem mojstri pri izmikanju jasnemu odgovoru. Čeprav to morda včasih drži, je težava drugje. Pravo in s tem delo pravnika je vpeto v ideal pravne varnosti in ideal pravičnosti. Prvo zahteva vnaprejšnjo opredelitev pravil in posledic njihove kršitve, drugo pa čim preprostejšo možnost, da v konkretnem primeru poiščemo najbolj pravično in primerno rešitev. Zato mora pravnik svoje poslanstvo videti predvsem v tem, da poišče razlago, ki bo hkrati pravična in skladna z veljavnim pravom.

Retorično vprašanje, smo dobri vozniki samo zato, ker upoštevamo vsa cestnoprometna pravila?

Prihodnost notariata v sodobni dobi umetne inteligence je tako lahko samo v tem, da se zaveda nevarnosti imperija computarum, da se zaveda, da je kljub formalizaciji njegovo poslanstvo skozi 1800. letno tradicijo vedno razpeto med zaupanja vredno osebo, ki na osnovi zaupanja strank izstavi zavezujočo in izvršilno listino in je hkrati tisti ključni človeški algoritem, ki bo vedno poiskal najbolj

pravično in primerno rešitev. Ni namreč nobene teorije v informatiki, tako Mazzola-Hofmann, ki bi bila sposobna približek semiotike – da bi bila sposobna razumeti pomen pomena.

Zato spoštovane notarke in notarji, v pravu se je od desetih tabel rimskopravne tradicije nabralo ogromno izkušenj in zgledov, ne iščimo za vsako ceno novotarij, s pomočjo znanstvenega in tehnološkega napredka ne rešujemo stvari, ki jih ni mogoče rešiti, z njim si dvignimo kvaliteto življenja in z znanjem, ki se je nabralo rešujemo probleme sodobnega človeka.

Še na novih 25 in 25 in 25.

Vivat crescat floreat.